

Судова практика в системі джерел права в Україні

Панченко Б.С., студент ННІПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Лазаренко Л.А.*

В юридичній літературі висловлювались і продовжують існувати різноманітні і навіть достатньо протилежні думки щодо поняття «судова практика» та його соціального призначення.

При аналізі трансформації поняття «судова практика» в історичному контексті, стає очевидним, що юридична наука не досягла великих зрушень. Адже ті протиріччя, що були наявні в XIX ст., залишаються і до нині.

В юридичній літературі кінця XIX – початку XX ст. зустрічалися спроби розуміння судової практики та її різновидів тільки як підсумків, результатів діяльності судів без включення в її зміст самої діяльності, в ході якої отримано такі результати. Поняття судової практики як результату діяльності судів у вигляді сформованих положень з вирішення певної категорії справ було широко поширено у вітчизняній юридичній літературі. Саме так тлумачилось поняття судової практики в роботах провідних російських вчених XIX ст. Шершеневича Г. Ф. та Трубецького Є. Н. [1, с. 465-471; 2, с. 94-96]. При такому розумінні поняття судової практики відбувається розрив його складових елементів – змісту і результатів діяльності, що створювало визнання законності судового рішення у відриві від законності самої процесуальної діяльності.

Професор права Київського університету ім. Св. Володимира Петражицький Л. І., навпаки, ототожнював судову практику з видом діяльності: «судова практика, звичайно, не є особливий, самостійний вид права або вид звичайного права; взагалі, вона не право, а явище зовсім іншого порядку – низка людських дій, вчинків» [3, с. 452-453].

За радянських часів найчастіше питання про сутність судової практики поставало в контексті з'ясування вченими юридичної природи постанов Пленуму Верховного Суду та можливостей їх визнання джерелами права. Відповідно автори намагалися зробити правильні висновки з цього приводу через такі поняття, як судовий прецедент, судова правотворчість, судова практика зрештою. Висновки були різні, як і власне визначення вищезазначених понять. Єдине, у чому збігались думки, – це визнання особливого статусу актів пленумів Верховних Судів радянських республік і СРСР, однак остаточні положення тим не менш були не просто різні, а інколи навіть протилежні.

Отже, суддівський розсуд – надане суду повноваження вирішувати судову проблему (справу), зважаючи на її конкретні обставини, на підставі діючого формального права - є необхідною умовою здійснення судової практики в будь-якій правовій системі.

При здійсненні судової діяльності суддя керується апріорними модельними уявленнями щодо здійснення правосуддя при вирішенні судової справи, які формально виражені в діючих нормах права. Однак, з урахуванням усіх обставин, умов справи суддя вирішує її, використовуючи суддівський розсуд. Тому в рішенні суду з конкретної справи містяться нові правоположення (правові положення) – специфічний результат (продукт) правозастосування, які є формальним вираженням апостеріорного модельного уявлення судді щодо здійснення правосуддя при вирішенні даної конкретної справи. В юридичній літературі ці нові правові положення залежно від характеру їх прояву отримали різні назви: судовий прецедент, прецедент тлумачення права, усунення

прогалин у праві тощо. Ці нові модельні уявлення, які виникли в результаті судової діяльності, можуть і повинні бути використані при розгляді аналогічних чи подібних справ. Однак, їх статус і характер прояву через джерела права суттєво різний у системах загального і континентального права. В традиції х загального права ця умова виконується внаслідок визнання рішень суду в якості судового прецеденту з беззаперечним визнанням його повноцінного місця в системі джерел права. В традиціях континентального права, як правило, йде узагальнення таких правових положень уповноваженими судовими і/чи законодавчими органами з подальшим зовнішнім проявом результатів такого узагальнення.

Отже, результати судової практики в різних правових системах виражаються, з одного боку, у перетворенні (шляхом вирішення) судових справ і, з іншого боку, в зміні (трансформації, доповненні, конкретизації) правових норм у джерелах права, що є носіями апріорних модельних уявлень щодо здійснення правосуддя при розгляді судових справ. Останній, специфічний, результат судової практики виражається в безпосередньому створенні та використанні нових правоположень. При цьому формальне право отримує свій природний розвиток у судовій практиці.

Отже, як показано вище, судова практика неможлива без суддівського розсуду, останній є необхідною умовою першої. Власне, це дозволяє нам негативно відповісти на питання, чи можна вважати будь-яку судову діяльність з розгляду і вирішення судових справ судовою практикою.

Правоположення, як специфічні результати судової практики, є проявом суддівського розсуду. Специфічні результати судової практики - правоположення – є безпосереднім продуктом використання суддівського розсуду. Судова практика без використання суддівського розсуду як така відсутня.

Список використаних джерел:

1. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права: в 3 т. – М.: Издание бр. Башмаковых, 1910. – Т.1 (Филоофия права). – 320 с.
2. Трубецкой Е. Н. Энциклопедия права. – СПб.: Лань, 1998. – 218 с.
3. Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности: в 2 т. – СПб, 1909. – Т.1. – 360 с.

Органи місцевого самоврядування

Пачевська В.І., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Лазаренко Л.А.*

На сьогоднішній день актуальним постає таке питання як органи місцевого самоврядування. Оскільки на сучасному етапі Україна робить крок в перед у своєму розвитку. А саме самоврядування є одним з найефективніших інструментів місцевого управління та розвитку територій. Там де воно дійсно функціонує, де місцеве населення має реальне право та можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення, спостерігається зростання доходів місцевих бюджетів і соціально-економічного розвитку в цілому. Головним чинником якісного управління є чіткий розподіл влади повноважень та компетенцій між всіма органами державної влади як по горизонталі, так і по вертикалі, а також між органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

На сучасному етапі основними проблемними питаннями, що заважають розвитку та зміцненню місцевого самоврядування в Україні є: